

VÁRPALOTA,
THURY GYÖRGY TÉR ÉS VÁROSKÖZPONT KÖZTERÜLETEINEK RENDEZÉSE

2009

MŰLEÍRÁS

Célmeghatározás

A vár és közvetlen környezetének méltó rendezése a város évtizedes adóssága. Jelen koncepció célja, hogy reális felvetések mentén, jól ütemezhető módon teremtsen meg a térbeli kereteit egy újjászülető városközpont minőségi fejlesztésének.

A térrendezés alapvetései

A Thury György tér karakteres, hosszúkás völgyben helyezkedik el. A völgyet közrefogó mindkét domb oldalának bizonyos pontjairól váratlan rálátás nyílik erre a völgyre és a szemközti domboldalra. A környező dombok és változó minőségű beépítésének tájalkotó léptékehez képest a vár körüli tér terepviszonyai zaklatottak, berendezési tárgyai rendezetlenségüknél és a terület méreteinél fogva alig érzékelhető elemek.

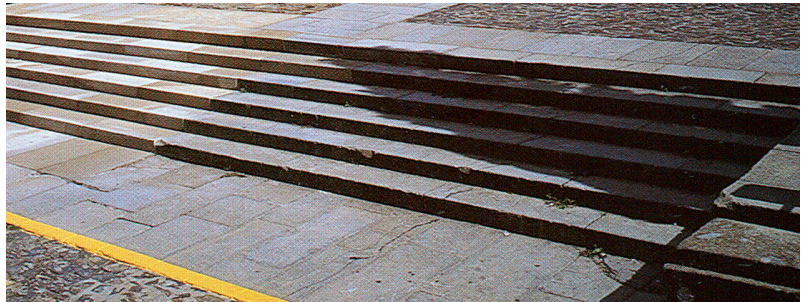
A terepalakulatok zaklatottságának, töredezettségének két fő eleme van. Az egyik az egykori védművek földműveinek maradáka, a másik az ötvenes évek és az azt követő időszak építkezéseinek terepfelfogása következtében kialakuló támfalak, mellvédek. A támfalak jellemzően a terület peremén helyezkednek el. A várárok maradványa a vár körüli területet teszi – jelen állapotában érthetetlenül - nyugtalanítóan mozgalmassá. Anélkül, hogy a várárok valamikori léte és térbeli helyzete első pillantásra érzékelhető lenne. Egyszerű nyelvre fordítva: jelen állapotban kifolyna belőle a víz.

A fenti két elem alakította ki a rendezés vezérfonalát. A meglévő támfalakra egyirányú hálót fektettünk - feszítettünk, mely a támfalak felső síkjával együtt térbeli hálót alkot. A háló vonala burkolt sávot, sétautat, rámpát, lépcsőt, hidat vagy támfalat jelent. Ez a háló – szándékunk szerint egy rétegvonalas térképhez hasonlóan – érzékelteti a terepfelszín valódi geometriáját. A hálót természetesen átmetszi a vár tömege, és tervünk szerint néhány, a területen elhelyezendő építmény. A vár védművei pedig ehhez a hálóhoz viszonyítva lesznek érzékeltethetők. Például a várárok attól válik árokká, hogy pallószerű elemek áthidalják. A háló vonalai a terület felső, északnyugati felén kerítésfalakká, és abból kinövő épületfalakká válnak. Ezen falak - az evangélikus templom körüli beépítés analógiájára - hol a szálló egyes tömbjeit, hol kerteket jelölnek ki a területen. A háló vonalai egyben a tér rendezésének ütemhatárait is jelölhetik, mint azt a tervlapon is bemutatjuk.

A térrendezés egyik lényegi kiindulópontja a közlekedési rendszer átalakítása. Az IVS és a szabályozási terv egyaránt a városközpont forgalomcsillapításával számol – bár némileg eltérő mértékben. Jelen pályázati terv térbeli rendje, ütemezhetősége lehetővé teszi az egyes közlekedési intézkedések időben eltolt – a városközpontot tehermentesítő közlekedési beruházásokat beváró – fokozatos bevezetését. A gyalogos dominancia megteremtésének kulcsmomentumai a templom előtti térség és a Szabadság tér közlekedési rendjének átalakítása, terhelésének radikális csökkentése. Itt a megoldást a ritkán járó, kis környezeti terhelésű buszok közlekedtetése mellett az engedéllyel történő behajtás rendszerének bevezetése jelenti. Fontos szempont, hogy a jelenlegi útpályák, haladási irányok megtartásával költségcsökkentés érhető el, valamint teljes körűen biztosítható a terület ellátása (üzletek feltöltése, hulladékszállítás, mentők, tűzoltók, rendezvények logisztikája stb.). A térbeli rend „nem radikális” átalakítása jó eséllyel csökkenti a szükséges közműkiváltások mennyiségét is, amely szintén jelentős költségcsökkentő tényező.

A vár előtti terület

A vár előtti tér lesüllyesztése a régészeti leletek roncsolása mellett a katolikus templomot egy támfal mögé üzte, leválasztotta a térről. A templom az archív képeken még a térfalat erőteljesen meghatározó helyzetben van. A kiírásban kért díszter kialakítását is a fenti háló határozza meg. Azt követve kialakul egy közel sík terület, amely közel áll az archív képeken is látható terepszint vonalához. Ez a sík leborítja, lefedi a vár előtti elpusztult védművek területét, és a katolikus templomot ismét bekapcsolja a térbe, mert megszűnik a kirekesztő mozdulatú támfal. A terület keleti térfalát is megpróbáltuk pontosabban definiálni. Amíg állt a valamikori Tanácsháza, ez nem volt problematikus. Azonban lebontásával negatív sarok alakult ki az áruház előtti térrel, melynek kapcsolódása bizonytalan a Vár előtt kialakuló díszterrel. Ezért annak érdekében, hogy e térrész önállósága definiálható legyen a díszter sarkára termeghatározó építményt terveztünk. Ez az acélszerkezetű, baldachin-szerű építmény - mely egyszerre elválasztja és összeköti a két kialakuló térrészt - leginkább zenepavilonként határozható meg, mely a város fúvószekari hagyományait élte, és nagyobb ünnepek esetén kiegészítő díszlete lehet a csatlakozó színpadi térnek. Ez a színpadias helyzetben lévő térszelet faburkolatában is elválnak a díszter térkövel burkolt felületétől.

A díszter ünnepélyességét emeli a Szent István utcától való szintbeni elemelés. A szintkülönbséget innen egy ünnepélyes lépcsős alépítmény (krepidoma) hidalja át. A krepidoma végét a város zászlóját tartó zászlórúd vertikális jele határozza meg.

A térrész ünnepélyességét tenné teljessé, ha a Faller Jenő Szakközépiskola épületében – legalábbis a vár felé néző szárnyban - az önkormányzat kaphatna helyet. (Ez ugyan a pályázat keretein túlmutató javaslat, de a Polgármesteri Hivatal funkcióját betöltő épület méltó lezárása lenne a térnek.) Az épület kertjében – felidézve a történelmi hangulatot – a patakmedret (várárkot) újra meg lehet nyitni és az északi szakaszhoz hasonlóan vonzóan kialakítani. Tervünk az épület előtt lévő szobrot a meglévő fákkal együtt a helyén hagyja.

A Szent István utca Táncsics és Gárdonyi Géza utca torkolata

Ez a csomópont az üzletek közelsége által meghatározott. Innen indul a Táncsics utcai bazársor. A bazársorral szemben megmarad a parkolósáv, melyet ünnepek esetén a parkoló területén felállított kirakodóvásár tud kiegészíteni, étellel telíteni. A kirakodóvásár helyét acél pergolák jelölhetik. Az utcán felfutó jelenlegi zöldsáv az úttestet választja el a járdától. Ennek elválasztó funkcióját megszüntetnénk, csak a fasor maradna faveremrácsokkal és a fák között helyenként padokkal.

Az utca torkolatánál lévő, a baldachin következtében önállóuló térnek a zsinagóga homlokzata külön aurát teremt. A múzeum kávézó is e kis tér eleme lenne, ugyanúgy mint a hullámzó homlokzatú térfal előtt nagy koronával rendelkező lombos fa (Platanus x acerifolia – Juharlevelű platán). A tér itt is két szintre válna, felső szintje az áruház melletti járda szintjére emelkedik. Kariatida jellegű, a baldachin felé tekintő, kontrasztban álló szobor marad a helyén.

A Szabadság tér

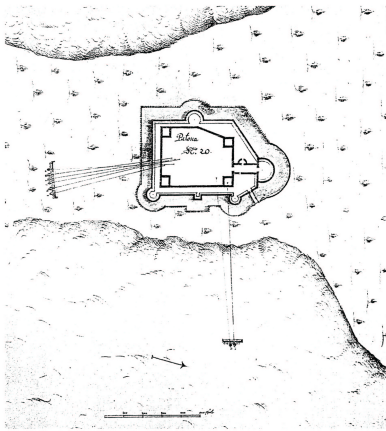
A Szabadság tér a Vár által uralt Thury György tér nyúlványa. Ez a terület a városi élet színtere, kávézók és a buszmegállók nyüzsgő életével. Meghatározó elemei a térfalak közötti, esésvonallal közel párhuzamos irányú síkfelületek. A tér közepét - a groningeri Poehlestraathoz hasonlóan - alacsony podesztra emelt, acél pergolával fedett kávézóterasz uralja, melyhez szervesen kapcsolódik a déli irányú buszmegálló. Ez a teraszfelület két félre osztja a teret, kijelölve a buszok és a gyalogosok közlekedésének zónáit. A tér díszburkolata csak a buszmegállók peronjain jelöl ki járdaszegélyt.

A vár körüli terület

A vár védműveinek bemutatása a várak bemutatása nélkül nehezen lenne érzékelhető. Ennek kulcsa a várak egykori geometriája. Ez nem feltétlenül jelenti az eredeti árokfalak visszaállítását. A rendelkezésünkre bocsájtott archív térképek között van egy olyan, amelyik a vár körül mocsaras területet jelöl. Elképzelésünk szerint a várak mélyedését karakteresebbé kellene tenni, oly módon, hogy megidézzük (esetleg megteremtjük) a víz állandó, vagy időszakos jelenlétét. Ezért a terület növényzete vizes élőhelyek karakterét mutatja – elsősorban vízpartimitátorok alkalmazásával. A jellemzően sások, dísznádak alkotta növényzetben szentjánosbogarakat vagy lidércfényeket idéző kis fénypontokat helyezünk el. Az árok vár felőli oldala az egykori külső várfal vonaláig emelkedik. A külső és belső várfal közötti szoros (zwinger) a terepbe negatív lemélyítéssel rajzolódik ki. Ennek a pereme egy leterhelt patinázott acéllemez támfal. Ez a szerkezet képes a romokra ráállni, anélkül, hogy azokat roncsolná. Az árok két partját a háló vonalain acélpalló hidalja át. Ezek nem egy sétaút elemei, merész vonalvezetésük az egykori támadók erőfeszítését jelzik („kalandjáratok”). Vízszintes elemükkel a terep plasztikáját teszik szemléletessé.

Külön kell szólni a területet átszelő „várárokról”, amely ma egy kiépített falú kvázi időszakos vízfolyásként jelenik meg a zöldfelületben. Ennek kezelésmódja területrészenként különböző lehet. A szálloda mellett burkolatban városi csatornákat idéző módon jelenik meg – a mainál magasabb átlagos vízállással, a keleti oldalon leülésre, tartózkodásra csábító partkialakítással. A szoborpark szegélyén futva a víz a zöldfelület és a „város” éles határáként jelenik meg – a fentihez hasonló asszimmetrikus partkialakítással. Innen délre a vízfolyás ketté válik: a felszínen csak jelzésszerű mennyiség halad tovább, amely biztosítja a „kvázi” vizes élőhely fokozott vízigényét (és ezzel erősíti a várak illúzióját). A mindenkori „fölső” vízmennyiség föld alatti vezetéken halad tovább. A két vízfolyás a díztér fölött egyesül újra. (Mindezek alapfeltétele a „patak” vízjárásának egyenletessé tétele, rejtett duzzasztással ill. kritikusan alacsony vízállás esetén vízpótlással.)

A díztér lemeze és a meglévő várkapu között csapóhíd jellegű fa terasz épül. Ennek alakja, kapcsolatai az egykori kapuvédőmű elemeire utalnak. A vár mögött a várak területén spontán szabadtéri színház készül. Üzemszerű használatra nem számítunk, itt előadások, akár vetítések csak ünnepélyes alkalmakkor lennének. De tere alkalmas lenne a szemlélődésre, itt spontán jelenetek generálhatók. A

színház szkenéfal a vár észak-nyugati fala. A hidak helyén - szintén a csapóhid analógiára - faburkolatú színpad épül, fapadok által kijelölt nézőtere kihasználja a várárok természetes lejtését. Természetesen e terület kialakítását a régészeti feltárás eredménye módosíthatja, pontosíthatja.

Az emlékpark

A vár mögötti területháló által meghatározott következő elem a közpark kontemplatív eleme. Területén szoborpark és ligetes facsoportok jelennek meg, növényalkalmazása arra törekszik, hogy a különböző évszakokban is megtartsa elmélkedésre ösztönző, meditatív hangulatát. Az emlékművek a felületen elszórva jelennek meg, a nagyobb közönséget vonzó emlékeket összefüggő burkolt felületek kísérik. Kompozíciójának pontos elemei, elhelyezkedésük a szobrok alkotóival és a várossal egyeztetendő. Gyepvel fedett területét a kőfalak anyagával azonos terméskő burkolatú sétautak hálózák be.

A szálloda

A vár mögötti terület mai állapotát látva úgy tűnhet, hogy ezzel a területtel a város nem tud mit kezdeni, ez a terület nem kell a városnak. Ezt a helyzetet megoldani nehezen lehet, a szabályozási terv is elbizonytalanodik. Itt többszöri nekibuzdulás nyomai láthatók, melyek az egykor részben beépített terület park jellegének erősítését célozták, és az, hogy ezek a nekibuzdulások sorra elbuktak, ennek következtében állt elő a mai elhagyott állapot. A terület méreteinél fogva és környezeti kapcsolatainak hiányos volta miatt nem látszik sehova sem tartozni. A rendelkezésünkre bocsájtott szabályozási terven a terület keleti fele beépíthető. A szintén rendelkezésünkre bocsájtott szálloda tanulmánytervében sem meggyőző a térmaradék használata. Ha a területnek egyértelmű viszonya lesz, talán nem következik be a mai, többször nekilendült és leállt állapot.

Érdekes olvasmány Weiner Tibor korabeli – ambivalens kritikája a város szocialista-realista újjáépítéséről (Radnay Lóránt és Károlyi Antal tervéről). Véleménye szerint provinciális érzékenységgel tartották magukat a tervezők az eredeti utcahálózathoz. Ma elsősorban nem ezt vesszük észre. Weiner azonban – a tájjal és a meglévő/megvolt épített struktúrával való érzékeny viszonyt irigylésre és csodálatra méltónak tartja. A vár mögötti terület kezeléséhez ez érdekes adalékot nyújt. Ugyanis számunkra is úgy tűnik, hogy az ötvenes évekbeli beépítés felmutat olyan értékeket, amelyek ma is érvényesek. Ilyen például az Újlaki utcától délnyugatra eső terület vagy a Szent István utcától északnyugatra elterülő beépítés. Pedig az a kor az egykori táji elemekre és településstruktúrára látszólag kevésbé volt tekintettel. A patakot befedik és iskolaépületet építenek egykori vonalára, teljes utcákat szüntetnek meg az új beépítéssel.

Mindez igazolni látszik azt a feltevést, hogy az eredeti utcahálózat vonalaihoz való ragaszkodás önmagában nem oldja meg a helyzetet.

Ezt érezzük a szálloda tanulmánytervén is. Hiába követi az egykori kerítésvonalat a tanulmányterv beépítési vonala, az előtte levő tér mégis definiálatlan marad. Ezen előzmények után még azt is kijelenthetjük, hogy a város hagyományaival nem fér össze az egykori beépítés kerítésvonalának szabályozási tervben rögzített, lemerevített és anakronisztikus vonala. Vannak európai városok (pl. Berlin), melyek építéstörténetét hasonló tabula rasák határozták meg, mégis élhető tereket hoztak létre.

Tervünkben a terület szinte teljes észak-nyugati részét a tervezett szállodához rendeljük. Ez alól a vízlevezető árok melletti sétányt vonjuk ki, amelyről a szálloda gyalogbejárata is nyílik. A szálloda falán el lehet helyezni a Petrovics emléktáblát. A szálloda nem jelent tömör beépítést, felületét tematikus kertek, a konferenciaterem zöldteteje és a szállodai szobák tömbjei tagolják. E zöldfelületekkel és kőfalakkal meghatározott beépítés az evangélikus templom tömbjének beépítésére is reagál, de kapcsolatot teremt a városrész modernista beépítésével is.

A burkolatok anyagai

A felállított burkolati rendszer:

- általános „városi” burkolat: magasabb minőségű térkő
- általános „útburkolat” vegyes forgalom számára: magasabb minőségű térkő vagy kockakő
- kiemelt minőség (pl. főtér): ugyanannak a könek a lap változata / extrém nagylapos beton térkő burkolat (ld. Bécs, Museumsquartier)

A burkolatok alatt csak a nagy teherbírásra (11,5 tonna tengelynyomás) méretezett felületek esetében készül CKT betonalap, egyéb esetekben tömörített zúzottkő rétegekre kerül az ágyazóréteg.

A támfalak, terméskőből rakottak, a sétautak burkolata szintén terméskővel és bazaltzuzalékkal készülnek.

Berendezési tárgyak

A berendezési tárgyak kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy mind formavilágukban, mind anyagukban illeszkedjenek a kortárs, illetve a történeti térrészekhez, elemekhez is.

A többrétű használhatóság és minden korosztály kielégítése végett támlás és támla nélküli padokat is elhelyeztünk. A Santa & Cole cég Neoromantico családjának Neoliviano és Neocombo típusú padjait használtuk.

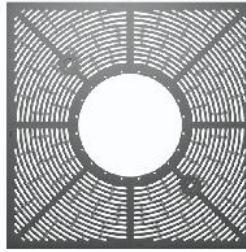
A hulladékgyűjtők a padok anyagával harmonizáló Santa & Cole Rambla típusú termékei.

A kerékpártárolók a Hess cég Ceres típusú termékei.

A burkolt felületeken megjelenő fákat faveremráccsal láttuk el. Ezek a Hess cég Concord típusú termékei.

Mára a terek szerves részévé váltak a különféle hirdetőfelületek. Ezek esztétikus megjelenése igen fontos a tér rendezettsége szempontjából. Választásunk az UBcité cég átvilágított vitrineire esett, melyek korszerűek, formaviláguk letisztult, karbantartásuk egyszerű.

Világítás

A világításnak gyakorlati hasznán túl nagy szerepe van a biztonságérzet fokozásában, egyes téri helyzetek kiemelésében, hangulatok, érzések keltésében. Fontos, hogy a különféle világító eszközök illeszkedjenek egymáshoz és a terület egyéb elemeihez, jellegéhez. A terület új világítási rendszere részben a meglévő rendszerre épül a régi világítótestek cseréjével, illetve újak bevonásával, részben pedig új hálózat kiépítésével.

A terület világítási rendszere alapvetően 3 részre osztható:

- Közvilágítás (gépjármű- és gyalogos felületek)
- Parkvilágítás és gyalogosforgalmi terek általános világítása
- Épületek, épített elemek díszvilágítása

A közvilágításnál magas (6-8 m) fénypontú lámpákat alkalmaztunk, egyszerű kialakítású, egykarú oszlopon – Tungstram-Schröder Equinoxe típusú lámpa, Maya lámpatesttel. A gyalogos felületek, sétálóutcaák világítását középmagas (4-4,5 m) fénypontú világítótestekkel oldottuk meg – Tungstram-Schröder Alura típusú lámpa, melynek visszafogott, kecses formája, hasonlóan a berendezési tárgyakhoz jól illeszkedik mind a történeti jelleghez, mind pedig a kortárs kialakítású térrészekhez. Ez utóbbi lámpával oldottuk meg a park, illetve a terek általános világítását is. A dísz- és hangulatvilágítás, az épületek világítása burkolatba süllyesztett reflektorokkal, illetve pontszerű és vonal menti LED-es világítással történik – Tungstram-Schröder Terra és Noctis típusú világítótestei.

Zöldfelületek, növényalkalmazás

A tervezési terület zöldfelületi szempontból (is) heterogén, mind a növényállomány szerepét, mind annak korát / állapotát tekintve. A pályázati terv célja, hogy a meglévő dendrológiai értékekre alapozva az új növénytelepítés fokozza, kiegészítse az egyes részterületek egyéni karakterét. Ezt az idős, egészséges, jelentős téralakítási hatást gyakorló fák túlnyomó többségének megtartásával és az egyes részterületek további karakternövényekkel való beültetésével értük el.

FÁK

Fasor a közút mellett

Fraxinus angustifolia subsp *pannonica* – Magyar köris

20-25 m-re növő, Magyarországon is honos fa. Ellenálló, szívós faj, kiválóan alkalmas útsorfának (szoliterként is szép). Laza lombjával lazítja az épített jelleget. Ősszel lombja színeződik.

Tilia tomentosa – Ezüsthárs

20-25 m-re nő. A városi klímát jól tűri. Virágai júliusban nyílnak, illatosak.

Fasor a sétálóutcában

Pyrus calleryana 'Chanticleer' – Kínai díszkörte

8-10 m-es, keskeny koronával. Levelei fényesek, ősszel pirosra színeződnek. Tavasszal gazdagon virágzik. A városi klímát kiválóan tűri, betegségmentes fajta.

A szoborpark fái

Acer platanoides – Platánlevelű juhar

20-25 m magas, szívós, gyors növekedésű fa. Korán virágzik.

Aesculus hippocastanum – Vadgesztenye

20-25 m magas, tetszetős parkfa. Korán levelet bont. Kórokozói miatt növényvédelmet igényel.

Celtis occidentalis – Nyugati ostorfaú

20-25 m-es, terebélyes parkfa. Városi klímát kiválóan tűri.

Koelreuteria paniculata – Csörgőfa

5-8 m-es parkfa. Nyáron virágzik, virágai illatosak.

Platanus x acerifolia – Juharlevelű platán

25-30 m magas, hosszú életű, méltóságteljes parkfa.

Prunus serrulata 'Kanzan' – Díszcsereesznye

10-12 m-es, tetszetős parkfa. Április-májusban nyíló sötétrózsaszín virágaival kiemelkedő dísz a parknak.

Sorbus aucuparia – Madárberkenye

10-12 m-es, jó parkfa. Májusban virágai, ősszel narancspiros termései díszítenek.

Tilia cordata – Kislevelű hárs

20-25 m magas, szabálytalan, idős korára karakteres koronájú fa. Júniusba virágzik.

CSERJÉK

A rézsűkön

Chaenomeles x superba – Díszbirs

1 m-es, terjedő tövű cserje, rézsű megkötésre alkalmas. Virágdísze és termése miatt igen tetszetős.

Cornus alba – Fehér som

2-3 m-es, terebélyes cserje. Vesszői pirosak, télen is díszítenek.

Cotinus coggygria – Cserszömörce

3-4 m-es, terebélyes cserje. Tollas-szörös virágai fő díszük, mely sokáig a növényen marad. Lombja ősszel mély bíborvörösre színeződik

Cotoneaster horizontalis – Kerti madárbirs

40-60 cm-es, elterülő, talajtakaró cserje. Díszít virágával, termésével és őszi lombszínével is.

Cotoneaster x suecicus 'Skogholm' – Henye madárbirs

20-40 cm-es örökzöld talajtakaró. Nagyon gyorsan nő, gyom nem nő alatta.

Prunus tenella – Törpemandula

1 m magas, terjedő tövű, rézsű megkötésére alkalmas cserje. Áprilisban bőven virágzik, lombja ősszel liláspirosra színeződik.

Spiraea x cinerea – Hamvas gyöngyvessző

2-3 m-es, gazdagon és korán virágzó cserje. Ágai lehajlóak, mutatós növény.

Vízparton

Buddleia davidii – Nyári orgona

2-3 m-es cserje. Júliustól szeptemberig folyamatosan virágzik.

Sorbaria aitchisonii – Afgán tollasgyöngyvessző

3 m-es cserje. Nyáron virágzik.

Spiraea x bumalda 'Anthony Waterer' – Pompás gyöngyvessző

60-80 cm-es cserje. Júniustól augusztusig dúsan virágzik, virága bíborvörös.

ÉVELŐK

Vízpartimitátor növények

Arundo donax – Olasz nád

Akár 6 m magasra is megnövő díszfű. Levelei visszahajlóak, virágai 60 cm-esek, összetett fürtűek. Erőteljes háttérnövény és széltörő.

Carex sp. – Sás

30-40 cm-es laza, széthajló habitusú díszfű. Kiváló vízpartimitátor.

Cortaderia selloana – Pampafű

1,5-2 m magas, sűrű bokrot képző díszfű. Szeptembertől novemberig virágzik, 50-100 cm-es bugákban.

Hemerocallis fulva – Lángszínű sásliliom

50-100 cm-es, gyors növekedésű, hosszú életű növény. Narancsszínű virágai mutatósak, júniustól augusztusig virágoznak-

Hosta plantaginea – Fehér árnyékliliom

30-70 cm-es növény. Nagy levelei miatt alkalmas vízpart imitátornak. Napon és árnyékban egyaránt jól fejlődik. Virágai augusztus, szeptemberben nyílnak.

Miscanthus sinensis – Virágos nád

1,5-2 m magasra növő díszfű, júniusra fejlődik ki teljesen.